

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง หลักนิติธรรมกับประชาธิปไตยของประเทศไทย

จัดทำโดย พลเรือโท บุญชัย มรินทร์พงษ์
รหัส ๑๙๐๑๕๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑
วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่อง หลักนิติธรรมกับประชาธิปไตยของประเทศไทย

จัดทำโดย พลเรือโท บุญชัย มรินทร์พงษ์
รหัส ๑๙๐๑๕๖

หลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑ ปี ๒๕๕๖
วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เรื่อง หลักนิติธรรมกับประชาธิปไตยของประเทศไทย

จัดทำโดย พลเรือโท บุญชัย มรินทร์พงษ์

รหัส ๑๙๐๑๕๖

บทคัดย่อ ปัจจุบันประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความเป็นประชาธิปไตย ได้ก้าวหน้ามาถึงขั้นที่ได้มีการใช้สิทธิเสรีภาพกันอย่างกว้างขวาง มีการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทหาร ศาล (ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง) รวมทั้งบางครั้งก็อ้อมไปถึงศาลสถิตยุติธรรม และที่สำคัญคือ มีการพาดพิงไปถึงสถาบันพระมหากษัตริย์บ่อยครั้ง และเช่นกันเมื่อมีประชาธิปไตย และบุคคลบางพวกบางกลุ่มก็ได้เข้าใจความหมายของคำว่าประชาธิปไตยดีพอ หรือเข้าใจดีแต่แกล้งทำเป็นไม่เข้าใจ ใช้วาทะกรรมหรือคำพูดที่สวยหรูหรือดำเนินการปลุกระดมให้เกิดความเข้าใจผิดในบ้านเมือง หรือในสถาบันต่าง ๆ ดังนั้นสิ่งที่สามารถกำกับให้ประชาธิปไตยเดินไปตามครรลองที่ถูกต้อง ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพจนเกินขอบเขตจนกระทั่งไปละเมิดสิทธิผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ความเสียหายทั้งทางกายและทางใจอย่างไร้ขอบเขต หรือปล่อยให้ผู้ที่ได้อำนาจรัฐใช้อำนาจในทางทุจริตมิชอบตามอำเภอใจอย่างไร้การควบคุม จึงได้เกิดคำว่าตุลาการภิวัตน์ขึ้นมา ซึ่งกลุ่มบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากคำว่าตุลาการภิวัตน์นี้ทั้งที่ถูกตัดสินจำคุกไปแล้วหรือคดียังอยู่ในชั้นศาล ต่างก็พยายามดิ้นรนและพยายามทุกวิถีทางที่จะบั่นทอนความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งพวกเขาถือว่าเป็นตัวขัดขวาง ตัวถ่วงความเจริญของประชาธิปไตย และมีการใช้ผู้ที่จบการศึกษาในทางกฎหมายทั้งในส่วนที่อยู่ในพรรคการเมือง หรือผู้ที่ทำงานให้อยู่ในวงนอก รวมทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัยหลาย ๆ คน มาให้ความเห็นในเชิงเป็นคุณแก่ตนและพวก เช่น เขาไม่ได้ทำผิดกฎหมายแต่ทำในสิ่งที่กฎหมายห้าม การไม่ยอมรับอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ โดยอ้างว่าบรรดาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมาจากผลพวงของคณะปฏิวัติเป็นต้น ซึ่งอย่างไรก็ตามมองครั้นที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคดีต่างๆ นั้นในบางครั้งในการตัดสินซึ่งนอกจากจะใช้กฎหมายแล้วก็ยังมีการใช้ดุลยพินิจประกอบไปด้วย ซึ่งบางครั้งในสายตาของผู้ที่วางตัวเป็นกลาง นักวิชาการที่มีชื่อเสียงหลายคนก็มองกันว่ามี การตัดสินคดีที่ผิดพลาด เช่น กรณีมีการยื่นฟ้องโดยผู้ยื่นฟ้องไม่ได้เป็นผู้เสียหาย แต่ศาลก็ยังรับฟ้องและตัดสินคดีเป็นต้น ซึ่งผู้ได้รับความเสียหาย (อาจถูกลงโทษหรือทำทัณฑ์บน) ก็ไม่ได้เรียกร้องให้พิจารณาโทษของการที่มีการตัดสินที่ผิด เพราะเกรงจะไปละเมิดอำนาจศาล เป็นต้น แต่ในอนาคตอันไม่ไกลนักจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าในปัจจุบันเริ่มจะมีการ

/วิพากษ์วิจารณ์...

วิพากษ์วิจารณ์อำนาจศาลมากขึ้น ซึ่งถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนั้นไปเรื่อยๆ ต่อไปสถาบันตุลาการซึ่งยังเป็นหลักของชาติในทุกวันนี้ก็จะถูกสั่นคลอน ริดรอนความน่าเชื่อถือ ซึ่งจะทำให้บ้านเมืองระส่ำระสายในที่สุด ดังนั้นจึงควรที่จะได้หากฎใหม่หรือมีการปรับตัวของสถาบันตุลาการเสีย ก่อนที่เหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้น ผู้พิพากษาที่มีความผิดจะต้องถูกแสดงให้สาธารณชนได้ทราบว่าได้มีกระบวนการของศาลที่จะดูแลไม่ให้มีแกะดำเกิดขึ้นในสถาบัน และเมื่อมีการตัดสินผิดจะต้องมีการกระทำความใดอย่างหนึ่ง เพื่อชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหาย และพิจารณาสอบสวนถึงกระบวนการตัดสิน ในการตัดสินที่ผิดนั้นๆ ว่าเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์หรือประมาทจนทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย และจะต้องรับผิดชอบต่อผลนั้นๆ ตามสมควร

ในบทความนี้ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงคำจำกัดความของคำว่า ประชาธิปไตย หลักนิติธรรม เพื่อให้ได้ทราบและเข้าใจความหมายของคำทั้งสองคำอย่างถูกต้อง และยังได้แสดงให้เห็นถึงมุมมองของนักวิชาการทางกฎหมายที่มีชื่อเสียงหลายท่านที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่สถาบันตุลาการในการที่จะใช้หลักนิติธรรมเพื่อเป็นประโยชน์กับองค์กรตุลาการเอง และเพื่อประทับประคองประชาธิปไตยให้เดินไปอย่างถูกต้อง อันจะส่งผลดีต่อประเทศชาติอันเป็นที่รักยิ่งของเราในที่สุด

ความนำ

หลักนิติธรรมกับประชาธิปไตยของไทย

ในปัจจุบันในยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน ถึงแม้จะมีกลุ่มคนบางกลุ่มพยายามประดิษฐ์ถ้อยคำต่างๆ มาให้ดูว่าปัจจุบันประเทศไทยยังไม่เป็นประชาธิปไตย ยังเป็นเผด็จการ มีมือที่มองไม่เห็นคอยชักใย จึงทำให้ต้องมีแนวร่วมในการต่อต้านเผด็จการเกิดขึ้น มักกล่าวอ้างว่าพวกตนเป็นไพร่ ซึ่งกำลังต่อสู้กับอำมาตย์อยู่ แต่ก็ไม่สามารถอธิบายความได้ว่าอำมาตย์คือใคร และหมายถึงใคร แต่โดยแท้ที่จริงแล้ว ณ วันนี้ ประเทศไทยมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าในยุคใดๆ ที่เคยปรากฏมา เช่น ประชาชนสามารถเดินขบวนชุมนุมกันได้ในทุกสถานที่ทุกเวลา และทุกโอกาส อย่างไรก็ตามมักจะวิพากษ์วิจารณ์กองทัพได้อย่างเสรี มักวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตุลาการมากขึ้น และที่สำคัญยิ่งคือ มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ได้อย่างกว้างขวางขึ้นนั่นเอง แต่ฝ่ายที่ยังคิดว่ายังไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วประชาธิปไตยของคนกลุ่มนั้นคือประชาธิปไตยที่ตนเองและพวกพ้องเป็นฝ่ายได้อำนาจรัฐก็จะสงบนิ่ง แต่เมื่อใดที่ฝ่ายตนเป็นฝ่ายสูญเสียอำนาจรัฐ ก็จะเกิดการรวมตัวกันเรียกร้อง กล่าวหาว่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่เป็นประชาธิปไตย เป็นรัฐบาลอำมาตย์ได้อำนาจมาโดยไม่ชอบธรรม มีการขู่ยุให้เกิดความรุนแรงจนฝ่ายรัฐไม่มีทางเลือกก็ต้องใช้กำลังในการปราบปราม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

/จนมีผู้คน...

จนมีผู้คนบาดเจ็บล้มตาย และเมื่อมีการเลือกตั้งใหม่ก็จะใช้เงื่อนไขที่ตอกย้ำถึงการสูญเสียเป็นข้ออ้าง ข้อเรียกร้องในการหาเสียงเพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจต่อประชาชนที่ได้รับข้อมูลฝ่ายเดียวซ้ำซากจนคล้อยตาม โดยไม่ได้ดูข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ก็เป็นยุทธวิธีตั้งแต่ในสมัยโบราณที่เรียกกันว่า แยกกันเดินรวมกันดี ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ได้ผลจนมาถึงทุกวันนี้ ดังนั้นสิ่งที่จะช่วยทำให้ประเทศไทยสามารถเดินไปได้ในการปกครองระบบประชาธิปไตยก็คือหลักนิติธรรม

ความหมายของคำว่าประชาธิปไตย

ในภาษาไทยคำว่า ประชาธิปไตยประกอบด้วยคำว่า ประชา ซึ่งหมายถึง ปวงชน และอธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ เมื่อรวมกันจึงหมายถึงความเป็นใหญ่ของปวงชน ส่วนในภาษาอังกฤษนั้น ประชาธิปไตยมาจากคำว่า Democracy ซึ่งแปลงมาจากคำว่า Demokratia ในภาษากรีกโบราณซึ่งประกอบมาจาก Demos = ประชาชน กับคำว่า Kratos = ปกครอง เมื่อนำมารวมกันจะมีความหมายว่า การปกครองโดยประชาชนนั่นเอง ซึ่งอาจแบ่งโดยรากศัพท์ มีความหมายว่าการปกครองโดยผู้ถูกปกครอง หรือการปกครองโดยประชาชน ซึ่งต่อมาได้มีวลีที่เป็นที่เข้าใจง่าย และเป็นคำที่กล่าวโดยอดีตนายกรัฐมนตรีสหรัฐอเมริกา อับลาฮัม ลินคอล์น ที่ให้ความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่าในประเทศเสรีประชาธิปไตยในโลก ในปัจจุบันจะเป็นประชาธิปไตยทางอ้อม ซึ่งก็คือประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน เมื่อกล่าวคำว่าประชาธิปไตยแล้วก็ต้องกล่าวถึงคำอีกคำหนึ่งคือคำว่า ระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองตนเองของประชาชน ซึ่งจะตรงกันข้ามกับระบอบอำนาจนิยม (เช่นระบอบราชาธิปไตย, ระบอบเผด็จการทหาร, ระบอบอำมาตยาธิปไตย หรือระบอบคอมมิวนิสต์, ซึ่งเป็นระบอบการปกครองโดยคน ๆ เดียวหรือโดยคนกลุ่มน้อย ผู้มีอำนาจมากกว่าประชาชนทั่วไป ซึ่งโลกในยุคปัจจุบันเชื่อว่า น่าจะเป็นระบอบที่ดีที่สุดในการปกครองประเทศ เพราะเชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่จะสร้างควมมีประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ และความเป็นธรรม ได้มากกว่าระบอบอำนาจนิยม ถึงแม้ในบางสถานการณ์ในระบอบอำนาจนิยมที่เข้ามามีอำนาจด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร อาจจะได้รับคามชื่นชมจากประชาชนเพราะสุดทนต่อการทุจริตของนักการเมือง แต่ก็ไม่ได้มีอะไรเป็นหลักประกันได้ว่า เมื่ออำนาจนิมนั้นเข้ามาปกครองประเทศแล้ว จะสามารถแก้ปัญหาหรือสร้างความเป็นธรรม ไม่ทุจริต เช่นเดียวกับรัฐบาลที่ถูกโค่นล้มลงไปอีก เพราะเป็นระบอบที่ไม่แน่นอนและไม่มีประสิทธิภาพ เพราะว่าการให้คนสืบทอดอำนาจโดยไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล มักนำไปสู่การฉ้อฉล

/เพื่อประโยชน์...

เพื่อประโยชน์ส่วนตน ระบอบประชาธิปไตยดีกว่าระบอบอำนาจนิยมในแง่ที่ว่า มีระบบคัดเลือกผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพกว่า (การเลือกตั้ง) และมีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ปกครองมีอำนาจมากเกินไป และใช้อำนาจในทางที่ผิดได้ดีกว่า แต่ทั้งนี้ต้องเป็นระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ใช่สักแต่มีการเลือกตั้ง แต่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงด้วยการวิธีใหม่ๆ ที่เนบเนียนและพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ เมื่อได้ทราบถึงความหมายของคำว่าประชาธิปไตยและระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็คงจะต้องมาคุยกันว่าหลักเกณฑ์สำคัญของประชาธิปไตยคืออะไร

หลักเกณฑ์สำคัญของประชาธิปไตย

๑. เชื่อในหลักเสรีภาพ

คำว่าเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้หมายความว่าทำอะไรก็ได้ทุกอย่าง แต่หมายความว่ากระทำใดๆ ได้ตามขอบเขตกฎหมายที่กำหนดไว้ โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น เช่น การปิดถนนเพื่อกีดกันทางการเมือง เป็นต้น

๒. เชื่อในหลักเสมอภาค หมายความว่า ความเสมอภาคบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันในหลักพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ หรือหลักสิทธิมนุษยชน แต่ไม่ได้หมายความว่าเท่าเทียมกันทุกเรื่องทุกอย่าง เช่น ในทางการปกครองบังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาจะมีสิทธิในการใช้อำนาจในการปกครองเท่ากับผู้บังคับบัญชาไม่ได้

๓. เชื่อในหลักเหตุผลและภราดรภาพ คือยึดหลักเหตุผลเป็นสำคัญ มิใช่พวกมากลากไป แต่ในทางปฏิบัติทุกวันนี้แล้ว หลักนี้ก็เป็นหลักที่เป็นข้ออ้างกัน แต่โดยแท้จริงแล้วก็ยังใช้ระบบพวกมากลากไป หรือการแบ่งผลประโยชน์เพื่อตนและพวกพ้อง เช่น การอภิปรายไม่ไว้วางใจในสภา เมื่อมีการถ่ายทอดให้ประชาชนได้เห็นได้ฟัง วิญญูชนส่วนใหญ่มองว่าเหตุผลในการกล่าวโทษนั้น ได้แสดงออกอย่างชัดเจน มีหลักฐานน่าเชื่อถือได้แต่การยกมือลงคะแนนเสียงก็ยังยกมือลงคะแนนให้กัน เพราะเป็นพวกเดียวกัน และมีภูมิวิสัยพรรคตั้งอยู่เป็นต้น

๔. เชื่อในอำนาจอธิปไตยของปวงชน

- เชื่อว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนทั้งประเทศร่วมกัน โดยผ่านการเลือกตั้งเพื่อประชาชนจะเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง การเลือกตั้งจะต้องเป็นไปด้วย

๑. ความเป็นอิสระ

๒. ลงคะแนนลับ

๓. มีกำหนดเวลาการอยู่ในตำแหน่ง

๔. มีผู้สมัครเข้าแข่งขันรับเลือก

๕. ทุกคนมีสิทธิเสมอภาคและใช้สิทธิ์ได้ทั่วถึง

จากการที่ได้รับทราบถึงความหมายและหลักเกณฑ์ต่างๆของประชาธิปไตยและหลักเกณฑ์ของความเป็นประชาธิปไตยได้กล่าวถึงคำว่าอำนาจธิปไตยไว้แล้วนั้น ก็สามารถอธิบายถึงความหมายของคำว่าอำนาจธิปไตยได้ดังนี้คือ

อำนาจธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการปกครองของรัฐที่มีอิสระเสรีภาพและมีความเป็นเอกราช มีอำนาจในการบริหารราชการทั้งกิจการภายใน และนอกประเทศได้อย่างเต็มที่

โดยทั่วไปอำนาจธิปไตยแยกใช้เป็น ๓ ส่วนคือ

๑. อำนาจนิตินบัญญัติ

๒. อำนาจบริหาร

๓. อำนาจตุลาการ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๔๐ ซึ่งหลายฝ่ายถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่มีข้อดี และมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ได้ระบุไว้ว่าอำนาจธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจในทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ซึ่งหมายความว่า ในทางการเมืองประชาชนมีอำนาจสูงสุดแต่การใช้อำนาจตามกฎหมายต้องผ่านสถาบันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาลที่พิพากษาอรรถคดีตามกฎหมายที่บัญญัติไว้แล้วในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ และตามขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้นองค์ประกอบของผู้ใช้อำนาจก็คือ ต้องมีสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันนิตินบัญญัติ สถาบันบริหาร และสถาบันตุลาการ อย่างไรก็ตามอำนาจธิปไตยตามกฎหมายจะแยกกันอยู่ใน ๓ สถาบันหลักดังกล่าวซึ่งรัฐธรรมนูญไม่ได้ระบุว่าอำนาจใดใหญ่ที่สุดหรือสำคัญกว่ากัน ทั้งนี้เพื่อไม่ต้องการให้มีการรวอำนาจ แต่ต้องการให้มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันเพราะถ้าให้องค์กรใดเป็นผู้ใช้อำนาจมากกว่าหนึ่งส่วนแล้วอาจเป็นช่องว่างให้เกิดการใช้อำนาจแบบเผด็จการขึ้นได้

ความสัมพันธ์ของอำนาจ ๓ ฝ่าย อันได้แก่ อำนาจนิตินบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ

/มีดังนี้...

มีดังนี้

- อำนาจนิติบัญญัติ หรือสถาบันนิติบัญญัติ หมายถึงสถาบันที่ทำหน้าที่ออกกฎหมาย คือ รัฐสภา
- อำนาจบริหาร หรือสถาบันบริหาร หมายถึง บุคคลหรือคณะบุคคล กลุ่มบุคคล ที่นำนโยบายของรัฐไปดำเนินการ และนำไปปฏิบัติ สถาบันบริหารนั้นนอกจากจะเป็นสถาบันสร้างกฎหมายแล้วยังเป็นสถาบันในการบริหารประเทศด้วย
- อำนาจตุลาการ หรือสถาบันตุลาการ หมายถึง ศาล และผู้พิพากษา ที่ปฏิบัติหน้าที่ในนามของรัฐหรือในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ อำนาจตุลาการตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมีสาระสำคัญ ๒ ประการดังนี้

๑. อำนาจตุลาการในระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญของไทยได้แยกอำนาจระหว่างอำนาจตุลาการให้มีความอิสระจากฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งอำนาจอื่นจะก้าวก่ายอำนาจของศาลไม่ได้

๒. ศาล รัฐธรรมนูญได้วางหลักทั่วไปเกี่ยวกับหลักการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีว่าเป็นอำนาจศาล ซึ่งศาลในที่นี้หมายถึง ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม ศาลทหาร และศาลอื่นๆ การอธิบายความหมายของอำนาจธิปไตย อันเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยที่สามารถอธิบายถึงสิทธิพื้นฐานของประชาชนได้อย่างชัดเจนได้แก่ อำนาจธิปไตยๆ คือ อำนาจซึ่งแสดงความเป็นใหญ่ ความเป็นอิสระ ความไม่ขึ้นแก่ใคร หรือต้องเชื่อฟังคำสั่ง คำชักชวนของผู้ใดโดยปราศจากความยินยอมของตน อำนาจธิปไตยคือ คุณสมบัติขั้นพื้นฐานของรัฐ และเป็นอำนาจสูงสุดที่รัฐมีอยู่เหนือประชากรของตน ไม่มีข้อจำกัดใดๆ ตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจนั้น ดังจะเห็นได้ว่า รัฐเปิดให้บุคคลมีเสรีภาพในการกระทำใดๆ ตามต้องการได้ แต่รัฐพร้อมเสมอที่จะแสดงอำนาจ หรือเข้าไปแทรกแซงการกระทำของประชาชน หลักนิติรัฐ

ทุกวันนี้ มีการพูดกันมากถึงหลักนิติธรรม และหลักนิติรัฐ ซึ่งสำหรับหลักนิติรัฐนั้น สามารถสรุปได้ว่า หลักนิติรัฐหมายถึง รัฐที่ปกครองด้วยกฎหมาย มิใช่ด้วยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กล่าวคือ รัฐปกครองด้วยกฎหมายเป็นหลัก มิใช่ด้วยดุลยพินิจของผู้ปกครองเป็นหลัก ตามหลักกฎหมายมหาชนที่ว่า ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ ฝ่ายปกครองจะกระทำมิได้ การตรวจสอบการกระทำของฝ่ายปกครองจึงต้องสามารถตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจได้ทั้งภายใน และภายนอกรัฐ ต้องมีการถ่วงดุล อำนาจ

/กันและกัน...

กันและกัน เพื่อเป็นหลักประกันให้ประชาชนมีความไว้วางใจว่า คนผู้เป็นเจ้าของสิทธิ์จะได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล รวมไปถึงด้านอื่นๆ ที่รัฐต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นในสังคม ดังนั้นกฎหมายจะต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ ภายใต้กฎหมายทุกคนจะต้องเสมอภาคกัน ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อบังคับอำนาจปกครองของรัฐให้อยู่ภายใต้กฎหมาย หรือจะกล่าวโดยย่อคือ หลักนิติรัฐนั้น ได้กำหนดหน้าที่และควบคุมตรวจสอบอำนาจของรัฐไว้ โดยที่รัฐจะกระทำการใด ๆ ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและจะกระทำการใดอันนอกเหนือกฎหมายบัญญัติไว้ไม่ได้

หลักนิติธรรม

ที่มาของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมนี้เป็นแนวคิดที่เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาลซึ่งประกอบด้วย

๑. หลักคุณธรรม (morality) ซึ่งหมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม การส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้บุคลากรมีความซื่อสัตย์จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นนิสัยประจำชาติ

๒. หลักความโปร่งใส (Accountability) หมายถึงการเปิดเผยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและเข้าใจง่าย และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจน

๓. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึงการให้โอกาสให้บุคลากรหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะหรือร่วมตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่กระทบต่อผู้นั้น

๔. หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหา เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดี และผลเสียจากการกระทำของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

๕. หลักความคุ้มค่า (cost – effectiveness or Economy) หมายถึง การจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้บุคลากรมีความประหยัดใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

หลักนิติธรรม (Rule of law)

ส่วนที่สำคัญที่สุดในบทความนี้คือหลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ /ข้อบังคับ...

ข้อบังคับต่างๆ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของตัวบุคคล จะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรม และความยุติธรรม รวมทั้งมีความรัดกุมและรวดเร็วด้วย ซึ่งอาจจะแยกแยะโดยละเอียดได้ดังนี้คือ

สาระสำคัญของหลักนิติธรรมได้แก่

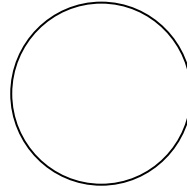
๑. หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา.
๒. กฎหมายไม่มีผลย้อนหลังเป็นโทษ
๓. กฎหมายต้องมีการประกาศให้ประชาชนทราบ
๔. กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป
๕. เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้ภายใต้การให้อำนาจโดยกฎหมาย
๖. ห้ามยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำในอนาคต

กล่าวโดยสรุปคือ หลักนิติธรรม คือหลักที่ใช้กำกับดูแลตรวจสอบอำนาจอันไม่ชอบธรรมของ ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหาร และเป็นหลักที่ใช้ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลการอำนาจธิปไตยทั้ง ๓ จะต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม หลักนิติธรรมจึงเป็นเสาหลักที่ปักไว้ให้กฎหมายยึดเพื่อมุ่งไปสู่ความยุติธรรม หลักนิติธรรมจะช่วยป้องกันไม่ให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและประชาธิปไตย

จากการที่เราได้ทราบมาจากบทความข้างต้นแล้วว่า ความหมายของคำว่าประชาธิปไตยคืออะไร และหลักนิติธรรมคืออะไรก็คงจะต้องมาศึกษาถึงความสัมพันธ์ตามหลักสากลโดยทั่วไปของประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม จากการที่เราได้ศึกษาความหมายของคำว่าประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตย และหลักนิติธรรม หลักนิติรัฐมาแล้ว ก็สามารถที่จะอธิบายโดยจำลองภาพความสัมพันธ์กันระหว่างหลักนิติธรรม และประชาธิปไตยได้ดังนี้

Model ความสัมพันธ์

ประชาธิปไตย

หลักนิติธรรม

ในภาพนี้แสดงให้เห็นว่าทั้ง ๒ สิ่งเป็นของคู่กันจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ การเป็นประชาธิปไตยจะขาดซึ่งหลักนิติธรรมไม่ได้ เพราะจากที่กล่าวมาแล้วว่าประชาธิปไตย คือการที่ประชาชน

/เป็นผู้มี...

เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน แต่ถึงแม้ทุกคนจะมีอำนาจทางการเมืองในการเลือกบุคคลที่ตนเองไว้วางใจให้ไปทำหน้าที่ของตน ในการออกกฎหมาย หรือเป็นรัฐบาล แต่สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะต้องเป็นไปตามกฎหมาย ประชาธิปไตยไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎหมายทุกคนไม่สามารถทำอะไรตามอำเภอใจโดยผิดกฎหมายไม่ได้ ยกเว้นจะออกกฎหมายมาลบล้างความคิดที่ตนเองได้กระทำไว้นั้นคือ กฎหมายนิรโทษกรรมนั่นเอง แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็เป็นการกระทำตามกฎหมาย นั่นหมายถึง ตามหลักนิติธรรม ซึ่งไม่ว่าชาติใดในโลกเสรีประชาธิปไตยนี้ ถ้ารัฐขาดซึ่งหลักนิติธรรมแล้ว ก็จะเป็นการปกครองในระบบอื่น อันได้แก่ ระบบอำนาจนิยม หรือเผด็จการ นั่นเอง อย่างไรก็ตามการออกกฎหมายใดๆ ก็จะต้องคำนึงถึงหลักจริยธรรมและความชอบธรรมด้วย ซึ่งหลักจริยธรรม มาจากหลักจริยศาสตร์ ซึ่งว่าด้วยความดีงามทางสังคมของมนุษย์ หมายถึงกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ ส่วนความชอบธรรม หมายความว่า เป็นอำนาจที่ได้รับ การยอมรับจากประชาชน แต่ความชอบธรรมกับความถูกต้องตามกฎหมายในบางครั้งก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ การกระทำบางอย่างอาจถูกต้องตามกฎหมายของประเทศนั้น ๆ แต่ไม่มีความชอบธรรมในสายตาบางส่วนของคนโลกก็ได้ เช่น กรณีที่รัฐสภาอเมริกันออกมติเอเซียอาคเนย์ ทำสงครามเวียดนามโดยไม่มีการประชุมสภา (Public law ๘๘ - ๔๐๘) ซึ่งหลายชาติเห็นว่าไม่มีความชอบธรรม เป็นต้น

ส่วนปัญหาของความชอบธรรมที่เกิดขึ้นกับระบอบประชาธิปไตยนั้นเห็นว่า ความชอบธรรมของผู้ปกครองมาจากการได้รับการยอมรับจากประชาชน คือผ่านการเลือกตั้ง และใช้อำนาจปกครองนั้นตามหลักการและกระบวนการแห่งประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่า ความชอบธรรมที่แท้จริงนั้นขึ้นอยู่กับ การยอมรับของประชาชน แต่อย่างไรก็ตามในยุคแห่งกระแสโลกาภิวัตน์ การสร้างความชอบธรรมในระบอบประชาธิปไตย เพียงแต่ใช้วาทกรรมการเลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสร้างความยอมรับจากสาธารณะจะต้องสร้างสัมพันธภาพ ให้แก่ระบอบประชาธิปไตยด้วยหลัก ๔ ฐานราก และ ๗ เสาหลักประชาธิปไตย ซึ่งประชาธิปไตย ๔ ฐานรากคือ

๑. ประชาธิปไตยแบบตัวแทน
 ๒. ประชาธิปไตยทางตรง
 ๓. ประชาธิปไตยปรึกษาหารือ
 ๔. ประชาธิปไตยตรวจสอบรอบด้าน
- ส่วนเสาหลักประชาธิปไตย ๗ เสา ได้แก่

๑. สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน
๒. การปกครองด้วยกฎหมาย
๓. กระบวนการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม
๔. ชั้นนิติธรรมทางการเมือง
๕. ความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ
๖. ระบบคานอำนาจ
๗. การกระจายอำนาจ

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ๑ ในเสาหลักของประชาธิปไตยได้แก่ การปกครองด้วยกฎหมาย (นิติรัฐ) โดยใช้หลักนิติธรรมในการสร้างและบังคับใช้กฎหมายนั่นเอง

นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดคกฏเกณฑ์ระหว่างความสัมพันธ์กันระหว่าง หลักนิติธรรม/หลักนิติรัฐ เอาไว้ด้วยว่าหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาว่าประเทศใดใช้หลักนิติรัฐจะต้องมีลักษณะดังนี้

๑. ประเทศนั้น กฎหมายจะต้องบัญญัติรับรองในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน (หลักความเป็นประชาธิปไตย) ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาล่วงเกินสิทธิและเสรีภาพ เจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมมีความผิดทางอาญา (หลักความเป็นประชาธิปไตย ในเรื่องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน)

๒. ประเทศนั้น จะต้องแบ่งแยกขอบเขตอำนาจอธิปไตยไว้อย่างชัดเจนได้แก่ อำนาจนิตินบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ (หลักความเป็นประชาธิปไตย และอำนาจอธิปไตย) โดยมีการควบคุมกลไกการใช้อำนาจของรัฐ หรืออำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐให้อยู่ในกรอบอำนาจ และอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัด (หลักนิติธรรม)

๓. ประเทศนั้น ผู้พิพากษาจะต้องมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยไม่ถูกก้าวท้าวหรือแทรกแซงจากอำนาจบริหาร และความสัมพันธ์กันระหว่างประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม อีกประการหนึ่งก็คือ จากแนวคิดของ อริสโตเติล ที่ว่า การปกครองที่ดีไม่ใช่การปกครองโดยปฎุชน หากแต่เป็นการปกครองโดยกฎหมาย เพราะการปกครองโดยปฎุชนย่อมเสี่ยงต่อการปกครองตามอำเภอใจ ขณะที่การปกครองโดยกฎหมายเอื้ออำนาจให้เกิดความเสมอภาค (equality) และเสรีภาพ (liberty) มากกว่า เพราะการปกครองโดยหลักนิติธรรม ทุกคนจะมีความเสมอภาคกันในกรอบของกฎหมาย และมีเสรีภาพคือปราศจากความหวาดระแวงว่าจะมีการใช้อำนาจตามอำเภอใจ โดยชนชั้นปกครอง แนวความคิดนี้จึงเป็นที่มาของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่ปกครองในระบบประชาธิปไตย

/กล่าวได้ว่า...

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตย และหลักนิติธรรมก็คือ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น บุคคลมีสิทธิในการคิด การพูด การกระทำ การเขียน แต่จะต้องไม่ไปละเมิดหรือทำความเดือดร้อนหรือทำความเสียหายให้กับผู้อื่น ซึ่งการควบคุมไม่ให้มีการละเมิดดังกล่าวก็จะต้องมีเครื่องมือในการควบคุม โดยเครื่องมืออันนั้นคือ กฎหมาย กล่าวคือ บุคคลเสมอภาคกันในทางกฎหมาย บุคคลจักต้องรับโทษในการกระทำผิดอันใด ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่า การกระทำนั้นเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ และจะต้องได้รับการพิจารณาตัดสินจากศาลยุติธรรม ที่มีความอิสระในการชี้ขาดตัดสินคดีไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนด้วยกันเองก็ดี หรือระหว่างเอกชนกับรัฐก็ดี “อาจถือได้ว่าหลักนิติธรรมนั้นเป็นหลักสำคัญของนิติรัฐ ตลอดจนเป็นรากแก้วของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย”

หลักนิติธรรมกับประชาธิปไตยของไทย

สังคมไทยในปัจจุบัน หลายส่วนมีความหวาดระแวงว่าผู้ใช้หลักนิติธรรมในการใช้กฎหมายตัดสินบรรดาคดีต่างๆ ในประเทศไทยมีความชอบธรรม เป็นธรรม โดยปราศจากอคติหรือไม่ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ได้อำนาจรัฐมา ดังจะเห็นได้ว่าทุกครั้งที่มีการตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ไม่สอดคล้องหรือสวนทางกับแนวทางของรัฐบาลที่ตนเองหนุนหลังอยู่ก็จะมีการมารวมชุมนุมประท้วง คำทอด้วยถ้อยคำหยาบคาย นานัปการ เพื่อกดดันศาลรัฐธรรมนูญ ให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ลาออก หรือเปลี่ยนคำตัดสิน เป็นต้น เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญมีสถานะไม่เท่าเทียมกับศาลยุติธรรม (ศาลแพ่ง, อาญา, ฎีกา) ซึ่งใครจะละเมิดอำนาจศาลไม่ได้ มีความผิดต้องถูกตัดสินจำคุก หรือแม้กระทั่งนักวิชาการทางกฎหมายที่มีชื่อเสียงในสังคม เช่น ศ.ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน ประธานกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ (คอ.นช.) ก็ยังได้เคยกล่าวไว้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ควบคุมมิให้บทบัญญัติของกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ มีผลผูกพันเด็ดขาดต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลและองค์กรอื่นของรัฐ อย่างไรก็ตาม คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในคดีสำคัญหลายคดีที่ผ่านมา ได้ถูกวิจารณ์ในวงกว้างว่าเป็นคำวินิจฉัยที่อาจมีปัญหาเกี่ยวกับความถูกต้องเป็นธรรม และหลายคดีศาลรัฐธรรมนูญ ได้วินิจฉัยคดีโดยได้ก้าวล่วงการใช้

อำนาจอธิปไตยขององค์กรอื่น โดยไม่มีอำนาจและขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ จนนำมาสู่ความหวาดระแวงสงสัยว่าศาลรัฐธรรมนูญได้ทำหน้าที่ของตนให้สมกับความคาดหวังของประชาชนและภารกิจที่รัฐธรรมนูญได้มอบหมายไว้หรือไม่ และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างมีอิสระ

/หรือไม่...

หรือไม่ หรือแม้แต่ ศ.ดร.คณิต ณ นคร ก็ยังได้บรรยายไว้ในหัวข้อวิชากระบวนการยุติธรรมไทย และกระบวนการยุติธรรมไทยเพิ่มเติมตามเอกสารที่แจกให้กับนักศึกษา ก็ยังมีข้อความและถ้อยคำหลายตอน (เขียนโดย หลวงจำรงกู เนติศาสตร์ และ เป็นของ ดร.คณิต) กล่าวว่า แต่จะด้วยเกิดความเข้าใจผิดหรือเกิดจากการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษากฎหมายทั้งในสถาบันทางวิชาการ และในสถาบันทางวิชาชีพ อย่างไรก็ตามไม่ทราบได้ ผลปรากฏว่าศาลของประเทศไทยเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลรัฐธรรมนูญและศาลยุติธรรมในบางครั้งได้ดำเนินคดีในศาลไปอย่างย้อนยุค กล่าวคือ เรายังพบเห็นการดำเนินคดีในศาลในรูปแบบสมัยพ่อนุรรมคำแหง หรือในรูปแบบของศาลไคฟง ของเปาบุ๋นจิ้น อยู่ในบางเรื่อง และได้มีการกล่าวว่า บทบัญญัติมาตรา ๖๘ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ได้บัญญัติให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริง และผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยนั้น จึงเป็นไปตามหลักที่ว่า “เมื่อมีผู้ร้อง ก็ย่อมมีผู้พิพากษาหรือตุลาการ”

อย่างไรก็ตามนักกฎหมายของไทยเราก็น่าจะตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตราดังกล่าวแตกต่างจากหลักออกไป กล่าวคือมีการตีความกันไปว่า บทบัญญัติดังกล่าวหาได้จำกัดเฉพาะอัยการสูงสุดที่จะฟ้องหรือยื่นคำร้อง แต่ผู้เดียวไม่ ใครๆ ก็สามารถที่จะฟ้องหรือยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ การตีความเช่นที่กล่าวมานี้จึงส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญของเรากลายเป็นศาลไคฟง ของ “เปาบุ๋นจิ้น” ไปทันที และสำหรับในกรณีที่เมื่ออัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ แต่มีผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญฯ จะวินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไม่ได้

การกระทำประหนึ่งเป็นการย้อนยุคของศาลยุติธรรม (เอกสารของ ดร.คณิต ณ นคร)

นอกจากศาลรัฐธรรมนูญจะดำเนินการอย่างย้อนยุคดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ในความเห็นของ ดร.คณิต ศาลยุติธรรมเองก็ดูจะได้ดำเนินการทำนองย้อนยุค เช่นเดียวกัน ดังเช่นที่ ดร.คณิต ได้เขียนไว้ว่า ได้มีกรณีเกิดขึ้นที่ศาลอาญา กล่าวคือในคดีอาญาเรื่องหนึ่งที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องไว้แล้ว และในคดีนี้มีจำเลยหลายคนรวมทั้ง นายสวิศ ชุกล่อม หรือเจ็ง ดอกจิก รวมอยู่ด้วย และจำเลยทั้งหมดในคดีดังกล่าวได้รับการปล่อยชั่วคราว จำเลยในคดีดังกล่าวนี้ ซึ่งในความเห็นของ ดร.คณิต เห็นว่า ผู้มีสิทธิ์คัดค้านดังกล่าวมีเพียง “ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี” ในคดีนี้คือ “พนักงานอัยการ” เพราะ นายสวิศ กับพวกตกเป็นจำเลยในความผิดฐานก่อการร้าย ดังนั้น ดร.คณิต จึงเห็นว่าผู้ที่จะยื่นคำร้องขอให้เพิกถอนการปล่อยชั่วคราวได้ คือพนักงานอัยการเท่านั้น เจ้าหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ และสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ หาใช่ผู้เกี่ยวข้องในคดีแต่อย่างใดไม่

/จากตัวอย่าง...

จากตัวอย่างของกลุ่มคน และบุคคลที่ได้ยกตัวอย่างมานั้น จะเห็นได้ว่า หลักนิติธรรมโดยศาลไม่ว่าศาลรัฐธรรมนูญ หรือศาลยุติธรรมของประเทศไทยมีปัญหาในทางปฏิบัติและถูกกล่าวหาว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้พิพากษาศาลสถิตยุติธรรม ขาดความรู้ความเข้าใจ หรือถูกเคลือบแคลงว่า มักจะตัดสินใจด้วยความเป็นอิสระหรือไม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยใช้หลักนิติรัฐและนิติธรรม เพราะถ้าปล่อยให้มีการกล่าวหากันอย่างนี้เรื่อยๆ โดยที่บรรดาผู้ที่ถูกกล่าวหา เช่น ศาลรัฐธรรมนูญก็ดีหรือผู้พิพากษาก็ดี หนึ่งเฉย ก็แสดงว่าสิ่งที่ถูกกล่าวหาเป็นความจริง และยิ่งโดยเฉพาะนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับเป็นผู้กล่าวหาเสียเองแล้ว ก็จะทำให้การใช้หลักนิติธรรมในระบอบประชาธิปไตยอยู่ในสถานการณ์ที่ตกต่ำไปเรื่อยๆ

สำหรับมุมมองนอกประเทศไทย ต่อระบบยุติธรรมของไทยนั้น โครงการด้านความยุติธรรมโลก (The world justice Project – wjp) จัดอันดับให้ไทยอยู่ในอันดับ ๘๐ จาก ๙๗ ประเทศที่เสริมสร้างความยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ตามรายงานดัชนีหลักนิติธรรม ๒๐๑๒ (Rule of law Index ๒๐๑๒) ซึ่งการจัดทำดังกล่าวได้ใช้ข้อมูลอ้างอิงจากการสำรวจข้อมูลจาก ๙๗ ประเทศทั่วโลก และขอบเขตอำนาจศาลที่ครอบคลุมประชากรมากกว่าร้อยละ ๙๐ ของประชากรทั้งโลก ที่ใช้เวลา นานกว่า ๕ ปี เพื่อการพัฒนาเจ้าหน้าที่รัฐในแต่ละประเทศกว่า ๙๗,๐๐๐ คน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ อีกกว่า ๒,๕๐๐ คน โดยใช้เกณฑ์พิจารณา ๘ ข้อคือ

๑. อำนาจอธิปไตยที่มีจำกัด
๒. การปลอดคอร์รัปชัน
๓. ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน
๔. การปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน
๕. การยอมรับความคิดเห็นของทุกฝ่ายของรัฐบาล
๖. การรักษากฎระเบียบในสังคม
๗. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งที่มีประสิทธิภาพ
๘. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพ

ซึ่งจากการสำรวจและเก็บข้อมูลโดยละเอียดนาน ๕ ปี ใน ๙๗ ประเทศทั่วโลกพบว่าประเทศไทยถูกจัดให้อยู่ในอันดับกลางจนเกือบท้าย โดยประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย ติด ๕ อันดับแรก อาทิ สวีเดน นอร์เวย์ และเดนมาร์ก

/อย่างไรก็ดี...

อย่างไรก็ดีแม้ไทยจะอยู่ในอันดับที่ค่อนข้างต่ำ แต่รายงานได้ระบุว่า ไทยมีความแข็งแกร่งในการควบคุมอาชญากรรม และกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งยังมีคะแนนที่ดีในประเด็นการชี้วัดกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งไทยอยู่ในลำดับที่ ๓๕ ส่วนในจุดที่ไทยมีคะแนนต่ำสุดก็คือ กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งที่มีประสิทธิภาพ ที่ไทยมีคะแนนเป็นลำดับที่ ๘๐ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะไทยมีความล่าช้าในกระบวนการดำเนินคดีต่าง ๆ และความยุ่งยากในการบังคับใช้การตัดสินคดีของศาล โดยประเทศที่มีคะแนนในด้านนี้ดีเยี่ยม อาทิ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และสิงคโปร์

จากบทความที่ได้กล่าวมาตั้งแต่ต้น ที่ได้แสดงให้เห็นถึงความหมายของคำว่าประชาธิปไตย ความหมายของคำว่า หลักนิติธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม ทั้งในมุมมองของโลกและของกลุ่มคนไทยซึ่งเป็นทั้งกลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาล และนักวิชาการทางด้านกฎหมายที่มีชื่อเสียงแล้วทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าในปัจจุบัน หลักนิติธรรมและกระบวนการยุติธรรมของไทยซึ่งในอดีตแทบจะไม่ได้มีการตรวจสอบ แต่ในปัจจุบันกำลังจะถูกตรวจสอบมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่ต้องเป็นผู้รักษาฐานะเบี่ยง ของหลักนิติธรรม อันได้แก่ผู้พิพากษาและศาล และจะมีความเข้มข้นต่อไปขึ้นอีกในสถานการณ์ในอนาคต เมื่อมีการพัฒนาประชาธิปไตยไปเรื่อย ๆ ถึงแม้ในความเห็นของผู้เขียนจะมองว่า สถาบันตุลาการยังเป็นสถาบันที่สะอาดที่สุดในบรรดา ๓ สถาบันของไทยและเป็นบุคลากรที่สะอาดที่สุดในกระบวนการยุติธรรมของไทย หรือในข้าราชการไทยทั้งหมดก็ตามที แต่คงต้องถึงเวลาแล้วที่ท่านผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรมทั้งหลาย โดยเฉพาะ ศาล และผู้พิพากษา จะต้องนำเอาปรากฏการณ์ที่เกิดความขัดแย้งทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมานำไปทบทวนว่า ข้อกล่าวหาต่างๆ ที่ทุกฝ่ายได้กล่าวหาหน้านั้น มีส่วนใดที่เป็นความจริง และเป็นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจริงเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ก้าวทันต่อระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถึงแม้จะล้มลุกคลุกคลานอยู่บ้างแต่ก็ยังเป็นระบอบที่ดีที่สุดในการปกครองประเทศ และเมื่อได้มีการปรับปรุงแก้ไขในส่วนต่างๆ จนสามารถไปขึ้นอยู่ในระดับต้นของดัชนีชี้วัดหลักนิติธรรมของโลกแล้ว ก็จะสามารถเป็นที่พึงได้อย่างแท้จริงของคนไทยทั้งประเทศ และเป็นหลักประกันได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นนิติรัฐ ที่ใช้หลักนิติธรรมในการปกครองบ้านเมือง

.....

บรรณานุกรม

1. เอกสารประกอบการบรรยาย
กระบวนการยุติธรรมไทย โดย ศ.คณิต ณ นคร
2. เอกสารประกอบการบรรยาย
ดุลยภาพระหว่างการเมืองภาคนักการเมือง และการเมืองภาคพลเมืองกับหลักนิติธรรมเพื่อ
ประชาธิปไตย โดย ศ.ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ
3. เอกสารประกอบการบรรยาย
หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยฝ่ายนิติบัญญัติ โดย
ศ(พ) ประสพสุข บุญเดช
4. หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยองค์กรตามรัฐธรรมนูญ โดย
ศ(พ) วิชา มหาคุณ
5. หลักสุจริตกับหลักนิติธรรม โดย ผศ.ดร.กิตติศักดิ์ ปรกติ
6. หลักนิติธรรมกับการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญและความชอบด้วยกฎหมาย โดย
ศ.(พ) จริญญา ภัคศิษนากุล
7. คุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยพระมหาพรยา
ธม มหาโส
8. ประชาธิปไตยและหลักนิติธรรมกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 โดย
ศ(พ) จริญญา ภัคศิษนากุล
9. หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยองค์กรตามรัฐธรรมนูญ โดย
นายอภิชาติ สุจริตานนท์
10. หลักนิติธรรมในระบอบประชาธิปไตยกับการบริหารกิจการมบ้านเมืองที่ดี โดย ศ.ดร.สมบัติ
ธำรงชัยวงศ์
11. ปัญหาการปกครองระบอบประชาธิปไตยและหลักนิติธรรมในสังคมไทย โดย ศ.ดร.นรินทร์
เมฆไตรรัตน์
12. การปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดย นายไพบุลย์ วรหะไพฑูรย์

.....

